

היום נלמד בעזרת ה':

בבא בתרא דף קסג

(בעמוד הקודם)

הגמרא מביאה דינים שונים בענין הרווח שבין הכתוב בשטר לחתימות העדים:

איבעיא להו שני שיטין שאמרו הן ואוירן או דלמא הן ולא אוירן: למדנו שאם יש שתי שורות רווח בין הכתוב בשטר לחתמות העדים, השטר פסול. השאלה היא האם שתי השורות הללו כוללות את 'האויר' כלומר את הרווח שבין שורה לשורה, ואם כן אם יש שתי שורות בלי האויר שביניהם השטר כשר. או שהם לא כוללות את האויר ואפילו הכי השטר פסול.

א"ר נחמן בר יצחק: מסתבר שהכוונה לשתי שורות כולל האויר. כי אם לא, מדוע אמרה הבריייתא (בעמוד הקודם) שאם השאיר שורה אחת השטר כשר? והרי בכל מקרה אי אפשר לזייף בשורה אחת, כי 'שורה אחת' הכוונה בלי אויר, ואז יצטרך בעל השטר לכתוב בכתב קטן יותר מהכתוב בכל השטר, והזיוף יתגלה (רבי"ג). אלא בהכרח ש'שורה אחת' כוללת את האויר ואז יש חשש שהוא יכתוב שורה בגודל רגיל (ולכן לא לא לומדים משורה אחרונה שבשטר, וממילא אם השאיר שורה אחת השטר כשר).

ולפי זה גם 'שתי שורות' הכוונה כולל האויר.

דין נוסף:

רבי שבתי אמר משמיה דחזקיה: שתי השורות הללו, מדובר בשתי שורות גדולות יותר מכתב של 'סופר'. כי המזייף לא הולך ל'סופר' שיכתוב לו שורה מזוייפת אלא הוא עושה זאת בצורה פרטית. ואדם רגיל אינו יודע לכתוב בצורה מקצועית כמו סופר ויוצא לו כתב גדול יותר. ולכן רק בכזה רווח יש חשש שהוא יוסיף שורה. אבל אם נשארו שתי שורות בגודל של כתיבת סופר, השטר כשר כי לא ניתן לזייף אותו.

דין נוסף:

וכמה? מהו הרווח שבין שתי השורות? הגמרא מביאה שלוש דעות.

אמר רב יצחק בן אלעזר: רווח המאפשר לכתוב בשתי השורות 'לך' זה מתחת לזה. נמצא שלדעתו צריך שתי שורות וארבעה אוירים. כי ראש האות ל' העליונה צריכה אויר. ותחתית האות ך' העליונה צריכה אויר. וכן ראש ה' התחתונה הכתובה מתחת לאות ך' צריכה אויר, כדי שלא תתחבר אל האות ך' העליונה. וכן תחתית האות ך' התחתונה צריכה אויר.

רב חייא בר אמי משמיה דעולא אמר: רווח המאפשר לכתוב ל' למעלה ו-ך' למטה. נמצא שלדעתו צריך שתי שורות ושלוש אוירים. כי לא צריך להוסיף רווח לראש ה-ל' התחתונה, משום שהכותב יכול לאמן את ידיו להרחיק את ראש ה-ל' התחתונה מרגל ה-ך' העליונה.

רבי אבהו אמר: רווח המאפשר לכתוב 'ברוך בן לוי' בשורה אחת. נמצא שלדעתו מספיק שורה אחת ושני אוירים. אחד לראש האות ל' ואחד לתחתית האות ך'.

דין נוסף:

אמר רב לא שנו אלא בין עדים לכתב, אבל בין עדים לאשרתא אפילו טובא נמי כשר: כל הבעיה להשאיר רווח (שתי שורות) זה דוקא בין הכתוב בשטר לחתימות העדים. אבל אם נשאר רווח בין החתימות ל'אשרתא' = האישור של בית דין שמאשרים ומקיימים את החתימות של העדים, אפילו הרבה רווח השטר כשר.

קושיא: מאי שנא בין עדים לכתב דלמא מזיף וכתב מאי דבעי וחתימי סהדי, בין עדים לאשרתא נמי מזיף וכתב מאי דבעי וחתימי סהדי? מה ההבדל בין המקרים? הרי הסיבה שרווח בין הכתוב לחתימות פוסל את השטר, בגלל שאנו חוששים שבעל השטר יזייף שם שורה וכנ"ל. אם כן גם ברווח שבין החתימות לקיום של בית דין נחשוש שמא הוא יוסיף שורה, ומכיון שבית דין חתומים מתחת והם מקיימים את השטר, גם השורה הזו תהיה בכלל הקיום, כי יסברו שבית דין ביררו את הדבר. (על פי רב"ג).

תירוץ: דמטייט ליה: מדובר שהרווח בין החתימות של העדים ל'אשרתא' של בית דין מלוכלך בדיו, וממילא אי אפשר להוסיף שם כלום. אבל באמת אם יש שם שתי שורות חלקות השטר פסול.

קושיא: **אי הכי בין עדים לשטר נמי מטייט ליה:** אם כך מדוע אם יש רווח של שתי שורות בין הכתוב בשטר לעדים השטר פסול, למרות שהוא מלכלך את המקום! (כי על מקרה כזה רב לא דיבר, והיינו כי בכזה מקרה גם לכלוך לא יועיל).

תירוץ: **אמרי סהדי אטיוטא הוא דחתימי:** כי אם כן יאמרו שהעדים חתמו רק על המקום המלוכלך בדיו ולא על כל מה שכתוב בשטר, ואז השטר יהיה פסול. דהיינו יש דין שאם כתוב בשטר "פלוגי אמר לנו כיתבו וחיתמו לפלוגי שאני חייב לו מנה, וכיתבו בו שאני שואל בשלומי" וחתמו על כך העדים, השטר פסול. כי אנו חוששים שהעדים חתמו רק על השאלת שלום ולא על החיוב ממון. וכך גם כאן יש לחשוש שהם חתמו רק על כך שהמקום המלוכלך בדיו היה חלק ולא היה כתוב בו שום דבר שבעל השטר מחק אותו. אך הם לא מעידים על שאר השטר.

קושיא: **בין עדים לאשרתא נמי אמרי בי דינא אטיוטא הוא דחתימי:** אם כן גם לכלוך דיו שבין האשרתא לחתימות העדים עלינו לפסול את השטר.

תירוץ: **בי דינא אטיוטא לא חתימי:** בית דין לא חותמים על לכלוך של דיו אלא על עיקר השטר. אבל העדים יכולים להיות אנשים פשוטים שיסכימו לחתום על כך.

קושיא: **וילחוש דלמא גיז ליה לעילא ומחיק ליה לטיוטא וכתב מאי דבעי ומחתיים סהדי, ואמר רב שטר הבא הוא ועדיו על המחק כשר:** מדוע רווח בין החתימות לאשרתא המלוכלך בדיו כשר? עלינו לחשוש שמא בעל השטר יחתוך את כל השטר וישאיר רק המקום המלוכלך בדיו, וימחק אותו, ויכתוב שם שורה חדשה ויחתום חתימות של עדים שאינם אמיתיים. והשטר יהיה כשר, כי יש לו מתחת אשרתא של בית דין על השטר!

הקושיא היא מדברי רב על דבריו במקום אחר. כי רב אמר את המימרא הזו שמקום מלוכלך מעל האשרתא כשר. ורב גם אמר ששטר שהנוסח שלו וגם החתימות נמצאים על מחיקה כשר, כי אין חשש זיוף שהרי כל השטר נמחק פעם אחת (בזמנם היה ניתן לזהות את מספר המחיקות), ועל המחיקה כתבו את נוסח השטר כולל החתימות!

[הרשב"ם מציין שקושיא זו היא על כל שטר שיש בו קיום של בית דין ויש רווח בין חתימות העדים לקיום של בית דין].

הניחא לרב כהנא דמתני לה משמיה דשמואל שפיר, אלא לרב טביומי דמתני לה משמיה דרב מאי איכא למימר: אמנם לפי רב כהנא אין קושיא, כי רב כהנא אמר

את המימרא של 'שטר שהוא ועדיו על המחק כשר' בשם שמואל ולא בשם רב, ואם כן נוכל לתרץ שרב חולק בזה על שמואל וסובר ששטר כזה פסול. אבל לרב טביומי שאומר זאת בשם רב קשה כנ"ל.

תירוץ: קסבר כל כי האי גוונא אין מקיימין אותו מן האשרתא שבו אלא מן העדים שבו: רב סובר ששטר ש'הוא ועדיו כתובים על המחיקה' לא מקיימים אותו על ידי האשרתא שבו, אלא רק על ידי העדים. ואם כן לא ניתן לזייף עדים שאינם אמיתיים.

דעה חולקת:

רבי יוחנן אמר לא שנו אלא בין העדים לכתב, אבל בין עדים לאשרתא אפילו שיטה אחת פסול: אם יש רווח בין העדים לאשרתא אפילו של שורה אחת השטר פסול, למרות שהשורה הזו מלוכלכת בדיו. כי יש לחשוש שבעל השטר יחתוך את כל חלק העליון של השטר, וישאיר רק את השורה שמעל ה'אשרתא', וימחוק את הלכלוך ויכתוב שם נוסח שטר ויחתים שם עדים.

כי רבי יוחנן סובר 'שטר הבא הוא ועדיו בשיטה אחת כשר' - שטר שהנוסח שלו והעדים שלו כתובים בשורה אחת כשר.

קושיא: מאי שנא בין עדים לאשרתא וכו': מה ההבדל בין הרווח של העדים והאשרתא ששם פסול רווח של שורה אחת, לבין הרווח של נוסח השטר לעדים ששם פסול רק רווח של שתי שורות? הרי כמו שאנו חוששים שברוח שבין העדים ואשרתא, הוא יחתוך ימחוק ויכתוב בשורה אחת נוסח ועדים. כך גם ברווח שבין הנוסח של השטר לעדים, נחשוש שהוא יחתוך את החלק העליון וישאיר את השורה רווח שבין הנוסח לעדים, ויכתוב שם נוסח שטר, וכבר יש לו חתימות עדים בשורה מתחת!

תירוץ: קא סבר שטר הבא הוא בשיטה אחת ועדיו בשיטה אחרת פסול: רבי יוחנן סובר ששטר שהנוסח שלו והחתימות כתובים שורה מתחת לשורה פסול. והטעם כי לא לומדים משורה אחרונה שבשטר מחשש זיוף וכנ"ל.

קושיא: וליחוש דלמא כתב הוא ועדיו בשיטה אחת ואמר אנא לרבות בעדים הוא דעבדי: עדיין נחשוש שבעל השטר יעשה כן (כלומר יחתוך את החלק העליון ויכתוב בשורה רווח נוסח של שטר וחתימות עדים), ויטען שעיקר השטר הוא השורה שבה

כתוב הנוסח והעדים, ולאחר מכן הוא הוסיף מתחת עדים נוספים. ואם כן השטר צריך להיות כשר כי אין בו שורה מעל החתימות כלל!

תירוץ: קסבר כל כי האי גוונא אין מקיימין אותו מן העדים שלמטה אלא מן העדים שלמעלה: רבי יוחנן סובר שבכזה מקרה בית דין לא מקיימים את השטר על ידי החתימות התחתונות, אלא רק על ידי החתימות העליונות שבשורה של הנוסח. וממילא אי אפשר לזייף שם חתימות שקריות.